



חרדים | במספרים

הדיווידנדים של הון חברתי

בזכות קהילתיות חזקה ועזרה הדדית, הן מעשית והן פיננסית, החרדים בישראל שמחים בחלקם. מחקרים חדשים מציגים את הנתונים שמאחורי סוד האושר של החרדים

מאת נתן ליפסון

עצמם כעניים - שיעור וזה כדיוק לנתון המי קביל אצל יהודים לא חרדים. נחמד ואת: שרי עור העוני אצל חרדים גבוה פי שישה, אבל רוב אלה שנחשבים עניים - אינם חשים עצמם עניים. נמצא גם כי 70% מהחרדים מרוצים ממצבם הכלכלי, שיעור גבוה ב-5% מזה שני מציא אצל יהודים שאינם חרדים, ושמצבם הכלכלי האובייקטיבי טוב בהרבה.

והנה דוגמה נוספת: בכלכלה, מקובל להניח כי ככל שרמת ההכנסה והעושר גבוהה יותר, כך גם רמת הבריאות גבוהה יותר. כדאי להיות בריא יותר - צריך יותר כסף. עד שזה מגיע לחרדים. הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה פיתחה שיטה, "אשכולות", שמסווגת יישובים על פי רמתם החברתית-כלכלית. והנה, בעוד שחרדים רבים מתגוררים ביישובים השייכים לאשכול 3 - אשכול שכמעט כל היישובים

חרדיות: בעוד שמספר הילדים הממוצע אצל משפחות חילוניות הוא 2.2, במשפחות חרדיות מספר הילדים הממוצע הוא 7.1 - יותר מפי שלושה. מזה גם נובע הבדל נוסף: הגיל הממוצע בחברה החרדית נמוך משמעותית מזה של קבוצות אחרות. סטראוטיפ אחר שמגובה בנתונים הוא שרמת ההכנסה של החרדים נמוכה יותר ושיעור העוני בקרבם גדול יותר: שיעור העוני הרשמי בחברה החרדית הוא 49% - יותר מפי שישה משיעור העוני אצל יהודים שאינם חרדים.

אבל יש גם צד שני שלעיתים משנה את התמונה מהקצה אל הקצה. לדוגמה, בעוד ששיעור העוני האובייקטיבי, המדיה, גבוה יותר, שיעור העוני הסובייקטיבי, זה שמדווח על ידי חרדים כשהם נשאלים על כך, שונה בתכלית: רק כ-8% מהחרדים תופשים את

ם צריך לבחור מספר אחר, נתון סטטיסטי שמקפל בתוכו את התמורת הכלכליות והחברתיות העצומות שעברו על החברה החרדית, הרי שוהו שיעור ההשתתפות של נשים חרדיות בשוק העבודה: אם בתחילת העשור הקודם שיעור ההשתתפות שלהן בשוק העבודה היה מעט נמוך כ-50%, כיום הוא נע סביב 76%. ואם צריך לבחור מדד כלכלי אחד שעשוי להוביל את המשך השינוי הזה - הרי שגם הוא תעסוקת הנשים החרדיות.

הדיון בחברה הלא חרדית על החברה החרדית עמוס סטראוטיפים, גם ביישובים שבהם שתי הקבוצות מתגוררות בסמוך זו לזו. חלקם מוצדקים ומגובים בנתונים. למשל, שיעור הילודה אצל משפחות חרדיות גבוה הרבה יותר מזה של משפחות שאינן

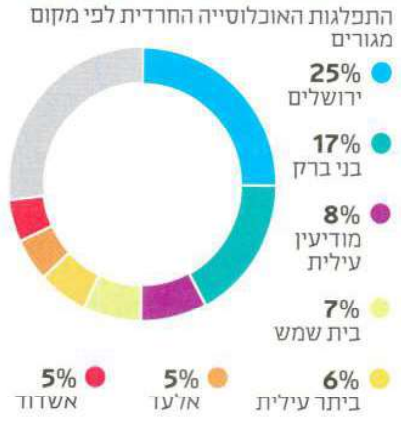
19.54x25.92	2/4	87 עמוד	the marker	03/07/2019	69078407-1
רשויות שלטון מקומי - 2830					



גמ"ח בשכונת מאה שערים בירושלים. הקהילתיות מקטינה מאוד את תחושת העוני צילום: גיל כהן מגן

החברים האחרים. בחברה החרדית, עזרה הדדית היא ערך ומימושה הוא מצווה. מן הסתם יש גם לחץ חברתי וציפיות שקשה שלא לעמוד בהן, אבל היסודות הם ערכיים. כך זה משפיע בבריאות. אם אדם מסוים חלה ואף נדרש לאשפוז, חברי הקהילה נוטו לים חלק בתמיכה בחולה ובמשפחה שתלויה בו ודואגת לו. אין הכוונה רק למשפחה המיידית ואפילו לא רק לדודים ולבני דודים - אלא גם למי שאין להם כל קשר משפחתי לאדם החולה. האמצעים הכספיים אמנם מורעטים - אבל התמיכה, התחושה שאינך לבד, שיש מי שידאג לך ולקרוביך בשעת צרה, מסירה הרבה דאגה ולא רק שמקדמת את ההבראה אלא גם אולי מונעת מחלות מלכתחילה.

73% מהחרדים חיים בשבע ערים



המשויכים אליו הם ערביים, הרי שרמת הבי ריאות של החברה החרדית מתאימה דווקא ליישובים מאוכל 8 - זה שבה נכללים יישובים מבוססים כמו תל אביב, רמת גן, הוד הש רון, רעננה והרצליה. גם תוחלת החיים של חרדים גבוהה הרבה יותר מו של אוכלוסיות אחרות ביישובים שמאפייניהם החברתיים כלכליים דומים. אין אף חברה בישראל שיש לה את המאפיינים האלה: מצד אחד מה שנראה ובהחלט מתאים להגדרות של עוני ובטח שלא שפע, ומצד אחר רמת בריאות גבוהה, שביעות רצון כלכלית ותוחלת חיים ארוכה. לקסם החרגי הזה אחראי מאפיין מרכזי ורב שנים של החברה החרדית: הקהילתיות - והתחושה החזקה של כל פרט בחברה החרדית שיש לו אחריות אישית לרווחתם של

מקור: המכון החרדי למחקרי מדיניות

18.33x22.68	3/4	88 עמוד	the marker	03/07/2019	69078408-2
רשויות שלטון מקומי - 2830					

קדמה חלקית

מזה שנים רבות מצויות התמיכות של המדינה בחברה החרדית במוקד מחלוקת פוליטית. אבל במקביל לתמיכות האלה, החברה החרדית מקיימת מערך תמיכות כספי עצמאי ופנימי בהיקפים גדולים - הגמ"חים. זהו רובד נוסף של קהילתיות, שאינה מתמצה רק בביקור חולים או דאגה למסגרת לילדים - אלא כוללת גם העברות כספיות ומוצרים. וכולם משתתפים במימון הגמ"חים, לא רק העשירים והמבוססים. הקהילתיות מקטינה מאוד את תחושת העוני. זו כידוע יחסית, ושכולם מסביבך נמצאים באותו מצב כלכלי, תחושת העוני שלך חריפה הרבה פחות.



צילום: ניר קידר

שמואל ליטוב, מנכ"ל עיריית בני ברק: "קשה להסתכל רק על איך שהחברה החרדית חווה את עצמה. נשים חרדיות הגיעו לרף מקצועי מאוד גבוה, אבל עדיין יש פערי שכר גדולים בינו לבין אחרים שעושים את אותה העבודה. היינו רוצים לראות את פערי השכר האלה נעלמים"

החרדית?

"כמובן שיש מה לשפר, בדומה לכל קבוצת אוכלוסייה בחברה הישראלית. אף שהבריאות בקרב החרדים טובה יחסית למצבם הסוציו-אקונומי, יש עדיין מקום לשיפור בתחום הרפואה המונעת ובבדיקות מקדימות לגילוי מחלות. בנוסף, אמנם אין תחושה של עוני בקרב האוכלוסייה, אך הפערים בהכנסות בין האוכלוסיות גדולים ורמת ההכנסה נמוכה. ההכשרה אינה מותאמת מספיק לשילוב איכותי בשוק העבודה, ויש בעיות בתחומים נוספים כדור ונוער נושה. כמו כן, שיעור הסובלים מאי ביטחון תזונתי קשה - אמנם נמוך מהצפוי, בהינתן רמת ההכנסות, אך גבוה בהשוואה לשיעור בקרב יהודים לא חרדים."

האם תהליכים של קדמה לא עלולים להוביל לשחיקת הקהילתיות, שהיא כנראה הנכס החשוב ביותר של החברה החרדית?

"יש קדמה, אך היא חלקית. וקדמה אינה בהכרח מחייבת שחיקה של הקהילתיות. בנוסף לכך, הקהילה עושה מאמצים לשמר את הקהילתיות הסגורה כדי לשמר את אורח החיים החרדי. להערכתי הקהילתיות תימשך, אך כמובן קשה לנבא את עוצמתה. כמו כן, צריך לזכור שהחברה החרדית אינה

החברה החרדית היא גם יעילה הרבה יותר מהחברה הלא חרדית בכל הקשור לניצול התקציב המשפחתי. מעבר לכך שהיא חשופה הרבה פחות למסרים פרסומיים שהפכו את תרבות המערב לתרבות צריכה, החרדים כמעט תמיד קונים רק מה שצרי, קונים יחד, ממחוזרים בין דורות ובין משפחות, לא מוציאים כמעט על נופש או תרבות. גם ההוצאות שלהם על תחבורה נמוכות כי רבים עדיין חיים ועובדים בתוך הקהילה. המאפיינים הצרכניים של החרדים מדגישים את ההבדל העצום שיכול להיות בין "כמה יש לך" (יש להם מעט, הם עניים), לבין "מה חיוני לך" (הם מסתפקים במועט), ובעיקר את ההשפעה שיש לפער הזה על תחושת העוני הסובייקטיבית. למעשה, החרדים הם כל כך יעילים, עד שהם אפילו מצליחים לחסוך.

נתונים אלה ואחרים הם תוצאה של מחקרים שבוצעו על ידי המכון החרדי למחקרי מדיניות, שהוקם על ידי בעלי העיתון החרדי "משפחה", אליהו פלאי, ושהמשנה ליו"ר שלו היא הכלכלנית ד"ר ניצה (קלינר) קסיר. יש לפחות סיבה טובה אחת ללמוד על החברה החרדית: אם בשנת 1980 שיעורם של החרדים בכלל האוכלוסייה היה 4% וכיום הוא סביב 12%, על פי הערכות, ב-2065 הם יהיו כשליש מאוכלוסיית ישראל, ושיעור היהודים הלא חרדים יירד מתחת ל-50%.

בתשובה לשאלה מה הכי הפתיע אותה במחקרים שהמכון והיא ביצעו, מונה קסיר ממצאים רבים, בין השאר היכולת להסתדר עם רמת הכנסות נמוכה, ואף להצליח לחסוך, שיעור התעסוקה הגבוה של הנשים החרדיות בהינתן מספר ילדיהן, הפער הנמוך בשכר לשעת עבודה בין אישה חרדית לאישה לא חרדית ועוד.

הבריאות מצוינת, אין תחושה של עוני, האושר בשיא. אין מה לשפר בחברה

תורמים פי שלושה מהאוכלוסייה הלא חרדית

שיעור משקי הבית התורמים וגובה התרומה החודשית, שנת 2017



מקור: המכון החרדי למחקרי מדיניות

עשויה מקשה אחת, ורמת ההשתלבות אינה אחידה. סביר להניח שנראה שונות בקרב אוכלוסיות שונות בחברה החרדית."

לא רק הוראה

ממצאי המחקרים של המכון אינם מפתיעים את מנכ"ל עיריית בני ברק, שמואל ליטוב: "סובייקטיבית, האבחנות האלה נכונות, אבל יש מה לשפר. חסרה הבנה שהשילוב של נשים חרדיות בתעסוקה הוא קטר בכלכלה הישראלית. קשה להסתכל רק על איך החברה החרדית חווה את עצמה. נשים חרדיות הגיעו לרף מקצועי מאוד גבוה, אבל עדיין יש פערי שכר גדולים בינו לבין אחרים שעושים את אותה העבודה. היינו רוצים לראות את פערי השכר האלה נעלמים - וליראות יותר תעסוקה איכותית."

האם ייתכן שחלק מהבעיה היא ניצול של אותן נשים על ידי מעסיקהן?

"יכול להיות שחלק מהסיפור הוא ניצול. בכל מקרה, יש דברים שהממשלה יכולה לעשות - ואפילו כבר עושה, כמו לסמן משרות ייעודיות לנשים חרדיות. הצעד הזה, יחד עם כמה החלטות ממשלה, כבר הביא לשינויים דרמטיים. אבל בתחום של תעסוקה איכותית עם שכר דומה לא קרה הרבה."

אתה מסמן את התעסוקה ככלי מרכזי לצמיחה, ולא דווקא תחומי תעסוקה מסורתיים כמו הוראה. האם יש לעירייה תוכנית קונקרטיות לקדם את ההשכלה הכללית של תושבי העיר?

"ככלל, העירייה לא מתערבת בתכנים לימודיים. זה שייך לקהילות, שמפנות כל שאלה לאישור הרבנים. מה שאני יכול לומר

17.99x22.35	4/4	89 עמוד	the marker	03/07/2019	69078409-3
רשויות שלטון מקומי - 2830					



צילום: אהרון קנדלי

ד"ר ניצה (קלינר) קסיה, המכון החרדי למחקרי מדיניות: "הבריאות בקרב החרדים טובה יחסית למצבם הסוציו-אקונומי, אך יש מקום לשיפור בתחום הרפואה המונעת ובבדיקות מקדימות לגילוי מחלות. בנוסף, אמנם אין תחושה של עוני, אך הפערים בהבנסות בין האוכלוסיית גדולים ורמת ההכנסה נמוכה"

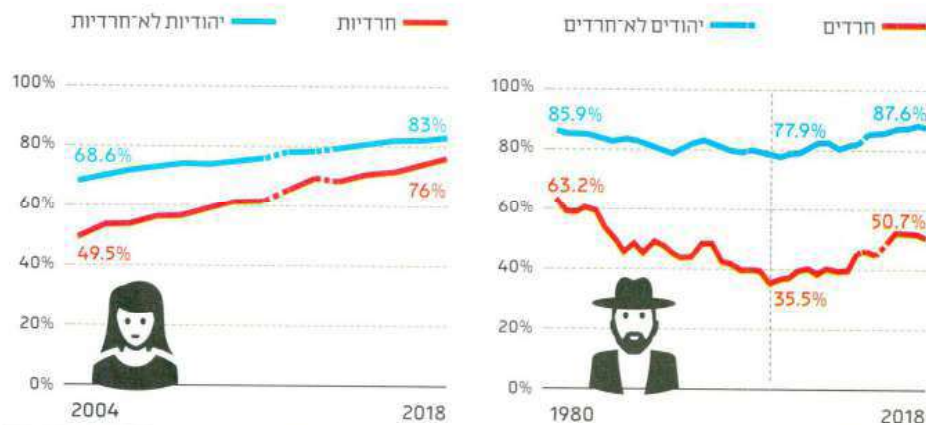
הוא שהלימודים המקצועיים לנשים נעשים בעיקר בסמינרים - והם לאו דווקא במקצועות ההוראה. כיום ישנם מסלולים נוספים שקיבלו אישור רבני, כמו מדעי המחשב, ושם העירייה מושקעת ומעורבת. יש גם מרכז הכוון תעסוקתי גדול שהעירייה שותפה בו - והוא לא עוסק רק במקצועות חרדיים קלאסיים. בבית הספר יש הבדלים בין בנים לבנות - הבנות לומדות את כל מקצועות הליבה; הבנים שלומדים ברשתות (החינוך עצמאי ומעיין החינוך התורני) לומדים במתכונת דומה, ובמוסדות הפרטיים לומדים יותר לימודי קודש מלימודי ליבה".

הקהילתיות היא גורם מרכזי ברווחת החברה החרדית. האם לקהילתיות יש גם צדדים פחות מוצלחים?

"כיום כל העולם מאמץ מודלים של קהילתיות. יש גם שינויים בדרך שבה הקהילה מתייחסת לנושאים ייחודיים, למשל לחינוך מיוחד. בעבר לא היו אצלנו הרבה מוסדות שעסקו בחינוך המיוחד. בעבר הסתירו את אלה שנוקו לחינוך כזה. כיום אי אפשר להסתיר דברים בקהילה, וזה רל" וונטי לכל תחומי החיים".

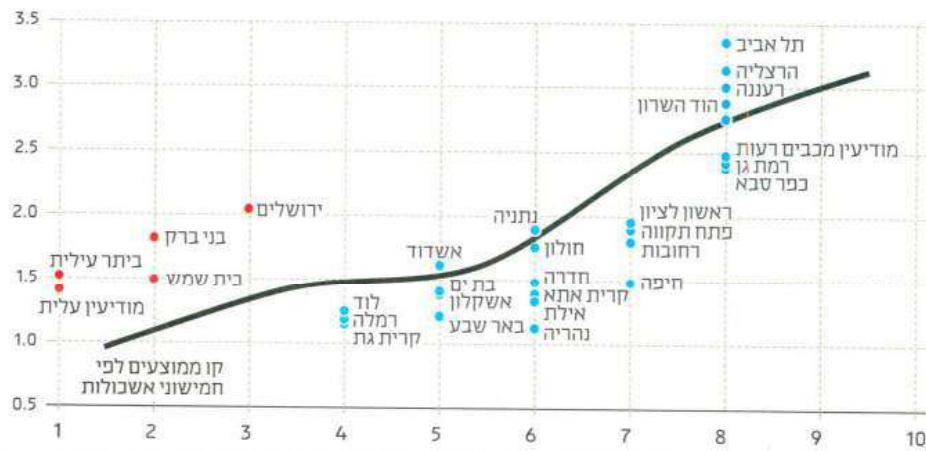
שלוש מתוך ארבע נשים השתלבו בתעסוקה

שיעור התעסוקה בגילי 25-64, לפי מין ואוכלוסייה, על פני שנים



קהילה במקום איכות חיים חומרית

שווי דיירה ממוצע ביחס לאשכול חברתי-כלכלי של יישוב המגורים, במיליוני שקלים



מקור: המכון החרדי למחקרי מדיניות

ב-2065 כשליש מהאוכלוסייה תהיה חרדית

תחזית התפלגות האוכלוסייה בישראל



מקור: המכון החרדי למחקרי מדיניות